

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА ІМ. І. КРИП'ЯКЕВИЧА

Україна

КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА,
НАЦІОНАЛЬНА СВІДОМІСТЬ,
ДЕРЖАВНІСТЬ

2018
31

Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність / гол. ред. Ігор Соляр; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2018. Вип. 31. 308 с.

Збірник об'єднує студії з історії, мовознавства та літературознавства.

В історичному блоці представлені наукові дослідження різних аспектів актуальних проблем історії, зокрема Західноукраїнської Народної Республіки, воєнної історії, а також про відомих людей та їх значення у формуванні української державності.

Мовознавчі студії розкривають проблеми історії української філології (явища староукраїнської мови XVI–XVIII ст., дослідження пам'яток) і діалектології (діалектної лексикографії).

Наукові публікації з літературознавства зосереджені довкола аналізу праць міжвоєнного періоду (Софія Яблонська-Уден, Михайло Рудницький) і відображають проблеми воєнного часу в сучасних текстах.

Ukraine: Cultural Heritage, National Consciousness, Statehood / Ed. Ihor Soliar; NAS of Ukraine, I. Krypiakych Institute of Ukrainian Studies. Lviv, 2018. Vol. 31. 308 p.

The collection of scientific papers is an interdisciplinary edition of the Institute, which integrates studies in history, linguistics, and literary criticism.

The historical block is represented by studies of current problems of history, such as the history of the West Ukrainian People's Republic, military history, as well as investigations about famous persons and their importance in the formation of Ukrainian history.

Linguistic studies reveal issues in the history of Ukrainian language (phenomena in the Old Ukrainian language of the 16th-18th centuries, studies of monuments), and dialectology (dialectal lexicography).

Literary criticism studies focus on the analysis of works of the interwar period (Sofia Yablonska-Uden, Mykhailo Rudnytskyi), and reflect the problems of wartime in contemporary texts.

Рекомендувала до друку вчена рада

Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України
(протокол № 4 від 11.12.2018 р.)

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Соляр Ігор Ярославович, д.і.н., с.н.с. (Україна)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Акіллі Алессандро (Achilli Alessandro), PhD (Australia)

Борчук Степан Миколайович, д.і.н., проф. (Україна)

Газдаг Вільмош (Gazdag Vilmos), PhD (Україна)

Даниленко Андрій (Danylenko Andriy), PhD, prof. (США)

Золтан Андраш (Zoltán András), dr hab., prof. (Угорщина)

Литвин Микола Романович, д.і.н., проф. (Україна)

Мозер Міхаель (Moser Michael), dr hab., prof. (Австрія)

Муравський Олег Іванович, к.і.н., с.н.с. (Україна)

Надрага Марта Степанівна, к.і.н., с.д. (Україна)

Пастух Тарас Васильович, д.філол.н., доц. (Україна)

Рембішевська Дорота Кристіна (Rembiszewska Dorota Krystyna), dr hab., prof. (Польща)

Романюк Михайло Васильович, к.і.н. (Україна)

Ситник Олександр Степанович, д.і.н., проф. (Україна)

Ястремська Тетяна Олександрівна, к.філол.н., с.н.с. (Україна)

УДК [94(477.83/.86:438):061.3(44):061.23УТЛН-054.72]»1924»
DOI: 10.33402/ukr.2018-31-16-25

Олег ФІНОГЕНОВ

здобувач відділу новітньої історії

Інституту українознавства

ім. І. Крип'якевича НАН України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6666-1624>

e-mail: fom_178@ukr.net

«ЛІОНСЬКИЙ СЮЖЕТ» (1924) У ДІЯЛЬНОСТІ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА ЛІГИ НАЦІЙ

Проаналізовано діяльність делегації Західноукраїнського товариства Ліги Націй (ЗУТЛН) на Ліонському конгресі Союзу товариств Ліги Націй (СТЛН) у контексті міжнародних відносин першої половини 1920-х років. Констатовано, що в 1922 р. ЗУТЛН стало повноправним членом СТЛН, однак ухвала Ради послів держав Антанти (1923) про долучення території Східної Галичини до складу Другої Речі Посполитої унеможливила подальше членство товариства в союзі. Відзначено, що напередодні виїзду делегації ЗУТЛН до Франції відбулися загальні збори ЗУТЛН, на яких підведено підсумки діяльності товариства упродовж попередніх років та затверджено стратегію і тактику дій делегатів на конгресі СТЛН у Ліоні. Уперше в українській та зарубіжній історіографії детально розглянуто здобутки і прорахунки українців на Ліонській конференції, визначено коло симпатиків ЗУТЛН серед інших товариств, охарактеризовано перебіг дискусій за участю українських делегатів, показано вимоги членів товариства, проаналізовано реакцію галицького політикуму на підсумкові ухвали конференції та діяльність українських представників на міжнародному форумі. Показано, що в тогочасному суспільно-політичному дискурсі діяльність галицької делегації на чолі з Р. Перфецьким оцінена здебільша негативно через т. зв. «галицький сепаратизм» і відсутність конструктивного діалогу з аналогічним наддніпрянським товариством. Відзначено, що надалі представники ЗУТЛН здійснювали безуспішні спроби поновити діяльність у СТЛН і проводили пропагандивну роботу, яка зводилася до надсилання скарг, листів до керівних органів СТЛН та публікації антипольських матеріалів членами ЗУТЛН у провідних українських і закордонних виданнях.

Ключові слова: Ліонська конференція, ЗУТЛН, Ліга Націй, Східна Галичина, Польська держава.

На початку 1920-х років «українське питання» залишалося невирішеним. Жодна європейська країна не підтримувала права українського народу на створення незалежної і соборної держави. Після поразки в польсько-українській війні 1918–1919 рр. український політикум Західної України намагався використати

формат діяльності тогочасних міжнародних організацій, зокрема й Союзу товариств Ліги Націй для вирішення цієї проблеми. Західноукраїнське товариство Ліги Націй – одна з провідних еміграційних організаційних структур західноукраїнських політичних діячів, створених із метою розширення впливу на міжнародному рівні екзильного уряду ЗУНР для вирішення проблеми державного статусу Східної Галичини. Товариство не визнавало Версальської системи договорів про розподіл українських земель між СРСР, Польщею, Румунією, Чехословаччиною, ухвали Ризького мирного договору 1921 р. між Польщею, РСФРР і УСРР, а також рішення Ради послів держав Антанти від 15 березня 1923 р. Це стало основою його політичної платформи.

У 1922–1923 рр. товариство розгорнуло активну зовнішньополітичну пропагандивну кампанію, спрямовану проти заперечення прав Польщі на західноукраїнські землі після закінчення Першої світової війни. У численних меморіалах, зверненнях, листах до міжнародних організацій і світових лідерів товариство наголошувало на невіршеності «українського питання», закликала, хоча й безрезультатно, світову громадськість сприяти відновленню української державності.

Діяльність ЗУТЛН на сьогодні – одна з маловідомих сторінок історії України, заповнення «білих плям» якої залишається актуальним завданням для сучасної української історіографії. Окремі аспекти досліджуваної теми відображено у працях О. Кольського¹, А. Круглашова², В. Кушніра³, А. Мельника⁴, Н. Литвина⁵, О. Павлюка⁶, Ю. Рубахи⁷, Т. Шинкаренка⁸ та ін. дослідників. Стаття опирається на значний джерельний матеріал, основу якого становлять архівні матеріали Центрального державного історичного архіву у м. Львові (ЦДАЛІ України), а саме ф. 355 «Західно-Українське товариство Ліги Націй, м. Відень». Основна мета розвідки – розглянути міжнародну діяльність товариства крізь призму участі її представників у роботі Ліонської конференції СТЛН.

27 червня – 4 липня 1924 р. у Ліоні проходило засідання ради і загальні збори СТЛН, на яких розглядали суспільно-політичні процеси у Східній Галичині. «Щоб

¹ Кольский А. Лига Наций (Ее организация и деятельность). Москва, 1934. 145 с.

² Круглашов А. Проблеми післявоєнного устрою в громадській думці українців Галичини і Буковини (1914–1918 рр.). *Питання історії Великої війни 1914–1918 рр.*: зб. наук. статей. Чернівці, 1995. С. 19–24.

³ Кушнір В. Ліга Націй та міжнародні гарантії прав національних меншин. *Нові технології навчання*: науково-методичний збірник. Київ, 1998. Вип. 22. С. 178–190; Кушнір В. Українське питання на форумі Ліги Націй (1920–1922 рр.). *Наукові зошити історичного факультету*. Львів, 1997. Вип. 1. С. 92–95.

⁴ Мельник А. Статут «Західноукраїнського товариства Ліги Націй» Ю. Романчука, Р. Перфецького як відображення дипломатичної активності емігрантського уряду ЗУНР щодо захисту права українців Галичини на вільне національно-державне самовизначення. *Часопис Київського університету права*. Київ, 2014. Вип. 1. С. 59–63.

⁵ Литвин Н. Віденський період уряду ЗУНР. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів, 2009. Вип. 19. С. 266–270.

⁶ Павлюк О. Дипломатія ЗУНР (ЗОУНР). *Нариси з історії дипломатії України*. Київ, 2001. С. 358–377.

⁷ Рубаха Ю. Ліга націй як міжнародний інструмент підтримання миру і безпеки в світі. Львів, 2008. 84 с.

⁸ Шинкаренко Т. Українське питання в Лізі Націй. *Вісник Київського університету міжнародних відносин*. Київ, 1997. Вип. 7, ч. 2. С. 27–31.

на місці припилювати сеї справи»⁹, до Франції виїхала делегація ЗУТЛН у складі Р. Перфецького, А. Петрушевича й О. Марітчака¹⁰. Делегація усвідомлювала, що тут «розіграється рішучий бій в справі дальшого становища нашого Західно-Українського товариства Ліги Націй в Унії», що визначало важливість заходу як для членів товариства, так і для українців Галичини загалом¹¹.

Напередодні конференції, 11 березня 1924 р., відбулися загальні збори ЗУТЛН, на яких підведено підсумки річної діяльності. Його учасники констатували, що з нагоди «зближаючогося вирішення правно-державного становища Східної Галичини внесло Т-во до всіх державних і громадянських міжнародних чинників меморіал в справі створення згл. реституції на західно-українських землях – Сх. Галичина, Волинь, Підляше, Полісе і північно-зах. Буковина – самостійної західно-української держави, а до Унії Товариств Ліги Націй ноти о попере те нашої справи перед міжн. чинниками»¹².

Також «з нагоди кривдячого вирішення справи державности західно-українських земель внесло Т-во в днях 15 і 20 марта 1923 дві протестуючі ноти до Конференції Амбасадорів і держав Антанти». Готуючись до загальних зборів СТЛН і засідання Головної ради у Відні, ЗУТЛН внесло «проект резолюцій до точки нарад зборів про східно-галицьку справу, виготовлено окрему брошуру про галицьку справу у французській мові, а впродвиженю рішення Унії про дальше становище нашого Т-ва в Унії супроти рішення Конференції Амбасадорів в справі нашої державности зложено окремих реферат для наших краєвих чинників з проектами розвязки справи»¹³.

Учасники загальних зборів зауважили, що після ухвалення рішення Головної ради СТЛН від 23 червня 1923 р. про вихід ЗУТЛН зі складу СТЛН з одночасним збереженням його репрезентаційних прав у союзі, внесено протест, «а зараз відтак відклик до Загальних Зборів Унії, та усильною пропагандою на сих Зборах узискано, що справу сего відклику мимо великого протиділання польських делегатів Збори рішили взяти на порядок своїх нарад. Се дало нагоду при помочі делегатів Українського-Придніпрянського Т-ва Ліги Націй, заставити Збори Унії зайнятися як західно-українською справою так справою нашого Т-ва. З нагоди сих Зборів видано ще ряд летучок на французській мові, які при устній пропаганді розкинено враз з брошурую між всі делегації інших Товариств Ліги Націй»¹⁴.

На загальних зборах констатовано, що ЗУТЛН надіслало серію протестних нот після рішення Ради амбасадорів від 14 березня 1923 р.: «1 вересня 1923 в справі ревізії рішення Конференції Амбасадорів з 14 марта 1923 в справі східних границь Польщі і в галицькій справі; 5 вересня 1923 подано до Союзу народів другу ноту в справі в'язнення Митрополита Андрея Шептицького та в справі взборонювання галицькій еміграції повороту до рідного краю відмовлювання пашпортів членам нашого Т-ва; перед Засіданням Головної Ради Унії і Комісії Унії для національних меншостей, скликаних до Гагі на 8 і 9 жовтня 1923, внесло наше Т-во дня 20 вересня

⁹ Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДАЛ України). Ф. 355. Оп. 1. Спр. 22. Арк. 1.

¹⁰ Там само.

¹¹ Там само. Спр. 56. Арк. 8.

¹² Там само. Спр. 17. Арк. 2.

¹³ Там само.

¹⁴ Там само. Арк. 3.

1923 меморіал нотою про положення нашого народу під Польщею, а в справі нашого Т-ва з домаганем привернення йому прав заступства в Унії»¹⁵.

Констатовано, що «в кінці внесло наше Т-во перед нарадами Комісії для нац. менш., назначеними до Гагі на дні 20 і 21 марта с. р. більшу ноту з дати 10 марта с. р., переслало до Унії надіслану з краю копію ноти до Союза народів з основно обробленими меморіялами про положення нашого народу під Польщею та розіслало відповідні письма з нашими нотами і згаданими меморіялами до всіх чужих товариств ліги націй з просьбою о попере те нашої справи»¹⁶.

На загальних зборах обрано нові керівні органи ЗУТЛН. Президію товариства: Р. Перфецький (президент), М. Гаврисевич (віце-президент), А. Петрушевич (головний секретар), Г. Микетей (другий секретар), А. Жук (скарбник); до Головної ради обрано: К. Левицького, А. Вітошинського, І. Вальдимана, І. Коссака, М. Гамоту та п'ятьох членів із Галичини; заступниками членів Головної ради стали: І. Німчук, І. Проць і В. Бачинський; членами контрольної комісії – Й. Карановича, І. Куропатницького і Ю. Демчину¹⁷.

ЗУТЛН «зверталося zarazом до цілої нашої суспільности в краю, північній і полудневій Америці та Канаді з просьбою о живе так моральне як матеряльне попере те нашого Т-ва в його дальшій акції, зазначаючи, що наше Т-во для браку фондів в останніх місяцях мусіло для ведення мимо сего конечної акції за кордоном поважно здовжитися»¹⁸.

На загальних зборах ЗУТЛН не тільки підведено підсумки річної діяльності, а й «накреслило» план дій на Ліонській конференції. Одразу ж після приїзду до Ліона 26 червня 1924 р. делегація ЗУТЛН вручила головному секретареві СТЛН Рійссенові та голові Комісії національних меншин Дікенсонові «Мотивоване письмо» для повернення ЗУТЛН до складу союзу й «Меморіал про положення на західних українських землях під Польщею»¹⁹ для Комісії національних меншин із Протоколом резолюції, у якій відзначено: ЗУТЛН просить СТЛН розглянути скарги українських організацій щодо свавілля польської влади стосовно українського населення і констатувати порушення польської владою договору про національні меншини від 28 червня 1919 р.

Загальні збори закликають СТЛН запропонувати міжнародному трибуналу в Гаазі розглянути питання сучасного режиму у Східній Галичині з метою ствердження факту, що зобов'язання Польщі запровадити автономний устрій у регіоні «мали на цілі впровадити в блуд головні держави Антанти»²⁰.

Уже перша розмова з одним із найавторитетніших членів СТЛН Рійссеном продемонструвала його прохолодне ставлення до українців, які проживали у Другій Речі Посполитій. «Він хоч мусив признати, що маємо слушність, покликуючись на те, що Головна Рада Унії минулого року полишила нас членами Унії...», – відзначав Р. Перфецький, – але притім заявив, що мовляв всі промовці а тій Раді виразно

¹⁵ ЦДАЛ України. Ф. 355. Оп. 1. Спр. 17. Арк. 3.

¹⁶ Там само. Арк. 4.

¹⁷ Там само.

¹⁸ Там само.

¹⁹ Там само.

²⁰ Там само. Спр. 22. Арк. 1.

станули на становищі, о наше товариство мусить перенестися о краю, узнати польську державність і вийти до складу польської делегації»²¹.

Потрібно зауважити, що ЗУТЛН надзвичайно ретельно готувалося до конференції у Ліоні. Окрім «Меморіалу про положення на західних українських землях під Польщею», підготовлено десятки документів, які свідчили про безправне становище українців у Другій Речі Посполитій і викривали антиукраїнську національно-культурну політику центральної/місцевої влади. Ще у травні 1924 р. Р. Перфецький звертався з проханням до Народного комітету (НК) УНТП підготувати відповідні документи. «Належить нам для забезпечення успіху всіх наших заходів в Унії постаратися о всесторонню документацію всіх наших тверджень по змозі оригінальними придогастою, а саме на прим. Оригіналами обіжників і розпорядків польських властей, стенографічними протоколами з промовами та інтерпеляціями соймових послів, вирізками з часописів – особливо польських», – констатував Р. Перфецький²². Документи підготували.

Розглядаючи участь делегації ЗУТЛН у роботі конгресу СТЛН, відзначаю, що вона була не надто успішною: товариство не поновили у членах союзу, а становище українців у Другій Речі Посполитій предметно не розглядали на комісіях цієї міжнародної організації. Із тих, хто виступав на Комісії національних меншин, прихильну до українців позицію зайняли: француз Оляр, росіянин Єфремов, угорець Людвік та ще декілька членів. Представники ЗУТЛН відзначали: «Комісія трактувала справу в площині східно-галицькій хоч... меморіал обіймав всі західні українські землі під Польщею...»²³.

Загалом у підсумковій ухвалі Комісії національних меншин відзначено: «Комісія вислухавши членів, заступаючих Т-ва українське і російське для Ліги Націй, які підняли жалобу дотично положення меншостей у Східній Галичині, та вислухавши разом заміти польського Т-ва, просить се останнє, щоби воно зволило взяти під увагу факти наведенні в українськїм меморіалі, предложенім двома другими товариствами²⁴, і виготовити звіт на її слідуючому засіданні»²⁵.

28 червня 1924 р. СТЛН розглядав питання поновлення прав ЗУТЛН у союзі, що вимагало від українців «припильнування сеї справи на місці»²⁶. Напередодні до Статуту міжнародної організації були внесені правки, які унеможливили участь ЗУТЛН у роботі союзу: у п. 3 слово «край» замінене на «держава». Як відзначав Р. Перфецький, зміни призвели до того, що «відпав» один із найважливіших аргументів ЗУТЛН на користь своєї участі у роботі союзу. «Сі зміни Статута були очевидно вимірені проти нашого Т-ва», – резюмував він²⁷. Все ж, на його думку, «конче треба було бути на місці рішаючого бою, щоби демаскувати те, що діялося поза кулісами Унії і оборонювати всіма можливими мірами нашї справи... та старатися заставити рішаючи круги Унії респектувати свої власні рішення в сій справі»²⁸.

²¹ ЦДАЛ України. Ф. 355. Оп. 1. Спр. 56. Арк. 12.

²² Там само. Спр. 57. Арк. 7.

²³ Там само. Спр. 56. Арк. 13.

²⁴ Там само.

²⁵ Там само.

²⁶ Там само.

²⁷ Там само.

²⁸ Там само.

Підсумкові ухвали Ліонської конференції спричинили обурення галичан. Зокрема, часопис «Діло» розкритикував участь представників ЗУТЛН у загальних зборах СТЛН у Ліоні. У редакційній статті «З нагоди конгресу в Ліоні»²⁹ її автор відзначив: «Скажімо ясно і одверто: справа [в Ліоні – Ф. О.] скінчилася повною невдачою... Можна було бути певним, що делегатів до засідання не допустять..., а брати участь в міжнародних з'їздах не обдумавши заздалегідь усіх умовин, в яких доведеться там виступати, – це зайва втрата коштів»³⁰.

Не забув автор статті дорікнути ЗУТЛН у «галицькому сепаратизмі», адже товариство обійшло увагою Наддніпрянщину. Нищівна критика галицького політикуму змушувала Р. Перфецького вдатися до детального аналізу діяльності товариства в Ліоні. Голова ЗУТЛН Р. Перфецький у листі відповів опонентам, відзначивши, що «саме перед Ліоном наше товариство звернулося до Наддніпрянського товариства з проханням, щоби в склад делегації взяло двох наших делегатів, а се товариство звернулося до Унії з запитом чи се допускаєме, одержало від Унії відмовну відповідь з узаasadненням, що воно має право репрезентувати лише Наддніпрянщину. Дотичні постанови статута Унії, а не «галицького сепаратизму» суть отже причиною, що мусять існувати два Т-ва Ліги Націй»³¹.

Р. Перфецький риторично запитує: чому німці мають у складі СТЛН три організації (із Німеччини, Австрії та Чехословаччини), угорці – дві (Угорщини, Чехословаччини), а українці не можуть мати кілька? Голова ЗУТЛН відзначив, що «цілком відмінні умовини життя вимагали від кожного з обох наших Т-вариств нераз зовсім відмінних методів діяльності, але мимо сего була між обома Т-вами повна гармонія, бо розмежування взаємних компетенцій усувало всі можливі предмети спору та так, що на міжнароднім полі Унії ніколи не було такого видовища, щоби чужі могли находити докази на існування двох українських народів з ріжними інтересами та ідеалами»³². Розмежування компетенцій, заважає Р. Перфецький, привело до гармонійної співпраці двох українських товариств. Як приклад підготовлено спільну третю резолюцію для Комісії національних меншин із вимогою надання західноукраїнським землям у складі Другої Речі Посполитої територіальної автономії³³.

Очільник ЗУТЛН вважав, що участь представників товариства в роботі засідання ради і загальних зборів СТЛН «лише принесло при сучасних некорисних обставинах для нашої національної справи корисні результати..., бо ж не в допущенню або не допущенню нашої делегації до засідань в Ліоні лежить суть справи». «Ми добре знали, що супроти завішення наших репрезентаційних справ в Унії наша делегація не зможе брати участі в нарадах в Унії в характері повноправних делегатів з правом голосу і т. п.», – резюмував Р. Перфецький³⁴.

Голова ЗУТЛН переконував опонентів, що «сам розвій нашої справи вимагав від нас, щоби ми хоч би з під землі видобули потрібні фонди і доконче явилися в Ліоні та там особисто на місці припилювали справу та хоч би самою нашою присутністю

²⁹ З нагоди конгресу в Ліоні. *Діло*. 1924. Ч. 157. С. 1.

³⁰ Там само.

³¹ ЦДІАЛ України. Ф. 355. Оп. 1. Спр. 22. Арк. 15.

³² Там само. Арк. 16.

³³ Там само.

³⁴ Там само.

довели до її трактування Унією»³⁵. Однак, із сумом відзначив Р. Перфецький, хоча «українське питання» й мало розглядатися на засіданні комісії, згодом, зважаючи на «невигідні Унії справи Вільна й Бесарабії...», були зняті з порядку нарад»³⁶.

9 липня 1924 р. Головна рада ЗУТЛН розглянула звіт голови товариства Р. Перфецького про поїздку делегації до Франції й ухвалила резолюцію, в якій відзначено:

1. Рада схвалює виголошене товариством у Ліоні бажання закінчити роботу в СТЛН.

2. Вихід товариства із союзу не означає припинення його роботи на міжнародній арені, «противно, з сею хвилею Товариство має повну свободу розвинути всесторонню акцію в обороні національних і державних прав населення Західної України безпосередньо перед відповідальними міжнародними чинниками, не в'яжучись організаційними і процесуальними приписами Унії».

3. Головна рада доручає президії надіслати подяку товариствам Ліги Націй тих народів, делегати яких прихильно поставилися до вирішення «українського питання» під час роботи Комісії національних меншин в Ліоні та просити й надалі підтримувати «нашу справу» на наступному засіданні комісії.

4. Головна рада доручає президії письмово повідомити всі товариства Ліги Націй, що мотивом «для виступлення нашого Товариства з Унії було не тільки сторонннче становище Бюра Унії в справі повернення нашому Товариству його прав, а також ціла політика Унії. Ця політика сліпо придержується тих політичних основ, на яких побудовано офіціальний Союз Народів і не спосібна нічого істотного зробити для розв'язання цілого ряду національно-політичних проблем заложених в повенній політичній структурі Європи...».

5. Запропонувати створити нову міжнародну організацію, яка поставила б метою «здійснення права самоозначення для поневолених доси народів та відповідну реформу Союза Народів на основі рівноправности».

6. Вступаючи в новий період існування і діяльності, товариство значно більше, ніж раніше потребує активної моральної та матеріальної допомоги від усього українського громадянства.

7. Залишаючись за кордоном, рада товариства «взиває перебуваючих в краю членів перевести внутрішню організацію і в організований спосіб допомагати Товариству у виконанні його завдань»³⁷.

15 липня 1924 р. Тісніший народний комітет (ТНК) УНТП заслухав звіт О. Марітчака (представника УНТП) про міжнародну діяльність ЗУТЛН у світлі Ліонської конференції. Вислухавши доповідача, було ухвалено:

1. Схвалити вихід ЗУТЛН зі складу СТЛН.

2. Констатувати, що після виходу товариства зі складу союзу «не може бути припинена його діяльність на міжнародному полі, а противно Товариство повинно дальше вести всесторонню акцію в обороні національних і державних прав населення західно-українських земель».

3. Подякувати товариствам Ліги Націй тих народів, делегати яких у Ліоні «ставилися прихильно до справи західних-українських земель», зокрема

³⁵ ЦДІАЛ України. Ф. 355. Оп. 1. Спр. 22. Арк. 16.

³⁶ Там само. Арк. 17.

³⁷ Там само. Спр. 10. Арк. 1.

«східно-українському і російському Т-вам Ліги Націй за визначну поміч в обороні наших інтересів на сесії Унії в Ліоні».

4. Підтримати будь-який почин ЗУТЛН, спрямований на створення такої міжнародної організації, «якою метою буде здійснення прав само означення поневолених народів та реформа Союзу Народів в тому напрямі» й ін.³⁸

22 липня 1924 р. ЗУТЛН надіслав Детальний звіт про роботу делегації товариства в Ліоні, а також копії листів до Об'єднання українців у США НК УНТП. Голова ЗУТЛН просив НК «о підняття ініціативи в напрямі оснований з краєвими членами нашого товариства нашої кураєвої організації з локальними комітетами нашого Т-ва з завданнями, з'ясованими у згаданім звіті і підняти ласкаву живу акцію для піддержання наміреної нами дальшої акції на міжнародному полі»³⁹. Також керівництво ЗУТЛН просило НК УНТП організувати створення у краї аналогічних товариств німців, білорусів, литовців, що згодом дозволило б об'єднатися у «нову міжнародну Унію»⁴⁰. «Ми свідомі трудностей, які стоять на дорозі до зреалізування наших плянів в ім. взгляді але надіємося, що відповідне поведення сеї справи може увінчатися успіхом», – констатував Р. Перфецький⁴¹.

Голова відзначав, що товариство направило листи до членів СТЛН, у яких пояснено «ширше умотивування причин нашого виступлення з Унії» і звернено увагу на «розбіжність практичної політики Унії з первістно нею наміченими цілями і завданнями». Р. Перфецький зауважував: «Надіємося викликати у нашій справі відповідну у них дискусію, спровокувати відповідні їх відповіді на поставлені до них питання і уробляти в се спосіб публичну опінію в користь нашої національної справи...»⁴².

Окремий лист надіслано також Комісії національних меншин «Міжнародної Унії товариств Ліги Націй», в якому ЗУТЛН просила на наступній конференції в Лондоні (жовтень 1924 р.) при розгляді «українського питання» дозволити «реагувати на вяснення польської делегації представникам східно-українського та російського товариств»⁴³. Однак навіть попри делегування своїх повноважень іншим товариствам ЗУТЛН просило комісію «по вислуханню звіту польської делегації в українській справі і евентуальних вяснень східно-української і російської делегації, не приймати в цій справі ніяких дефінітивних рішень, а відстрочити справу...»⁴⁴.

Підсумкові ухвали Ліонської конференції змушували керівництво ЗУТЛН зробити висновки, які виявилися загалом невтішними. Із позитивів – члени констатували, що «товариство завоювало перед закордоном становище речника наших поневолених західних українських земель»⁴⁵. Щодо подальшої діяльності

³⁸ ЦДІАЛ України. Ф. 355. Оп. 1. Спр. 10. Арк. 10.

³⁹ Там само. Арк. 16.

⁴⁰ Там само.

⁴¹ Там само.

⁴² Там само.

⁴³ Там само. Спр. 38. Арк. 5.

⁴⁴ Там само.

⁴⁵ Там само. Спр. 56. Арк. 15.

Р. Перфецький відзначав, що до союзу ЗУТЛН буде «вносити даліше наші жалоби в інтересі нашого населення»⁴⁶.

Отже, засідання ради і загальні збори СТЛН (27 червня – 4 липня 1924 р.) у Ліоні відбулися, де-факто, за участі делегації ЗУТЛН, яка, де-юре, не мала би бути присутньою на цьому міжнародному форумі. Українцям, незважаючи на докладені значні зусилля, не вдалося вирішити дві основні проблеми: донести до міжнародної спільноти кричущі факти антиукраїнської політики Польської держави та поновити членство в цій організації. Діяльність української делегації критично оцінило галицьке суспільство, хоча її підтримав екзильний уряд ЗУНР і НК УНТП.

REFERENCES

1. Kolskyi, A. (1934). *Lyha Natsyi (Ee orhanyzatsyia i deiatel'nost)*. Moscow [in Russian].
2. Kruhlashov, A. (1995). Problemy pisliavoiennoho ustroiu v hromadskii dumtsi ukraintsiiv Halychyny i Bukovyny (1914–1918 rr.). *Pytannia istorii Velykoi viiny 1914–1918 rr.: Zbirnyk naukovykh statei*, 19–24 [in Ukrainian].
3. Kushnir, V. (1997). Ukrainske pytannia na forumi Lihy Natsii (1920–1922 rr.). *Naukovi zoshyty istorychnoho fakultetu*, 1, 92–95 [in Ukrainian].
4. Kushnir, V. (1998). Liha Natsii ta mizhnarodni harantii prav natsionalnykh menshyn. *Novi tekhnolohii navchannia: Naukovo–metodychnyi zbirnyk*, 22, 178–190 [in Ukrainian].
5. Lytvyn, N. (2009). Videnskyi period uriadu ZUNR. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, 19, 266–270 [in Ukrainian].
6. Melnyk, A. (2014). Statut «Zakhidnoukrainskoho tovarystva Lihy Natsii» Yu. Romanchuka, R. Perfetskoho yak vidobrazhennia dyplomatychnoi aktyvnosti emihrantskoho uriadu ZUNR shchodo zakhystu prava ukraintsiiv Halychyny na vilne natsionalno–derzhavne samovyznachennia. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, 1, 59–63 [in Ukrainian].
7. Pavliuk, O. (2001). Dyplomatia ZUNR (ZOUNR). In V. A. Smolii (Ed.), *Narysy z istorii dyplomatii Ukrainy* (pp. 358–377). Kyiv [in Ukrainian].
8. Rubakha, Yu. (2008). *Liha natsii yak mizhnarodnyi instrument pidtrymannia myru i bezpeky v sviti*. Lviv [in Ukrainian].
9. Shynkarenko, T. (1997). Ukrainske pytannia v Lizi Natsii. *Visnyk Kyivskoho universytetu mizhnarodnykh vidnosyn*, 7 (2), 27–31 [in Ukrainian].
10. Z nahody konhresu v Lioni (1924). *Dilo*. 157, 1 [in Ukrainian].

Oleh FINOGENOV

«LION'S PLOT» (1924) IN THE ACTIVITIES OF THE WESTERN UKRAINIAN ASSOCIATION OF THE LEAGUE OF NATIONS

This article deals with activities of the Western Ukrainian Association of the League of Nations (ZUTLN) at the Lyon Congress of the Union of Societies of the League of Nations (STLN) within the context of international relations of the first half of the 1920s. In 1922 ZUTLN became a full member of STLN, but the decision of the Council of Ambassadors of the

⁴⁶ Там само.

Entente states (1923) to include the territory of Eastern Galicia in the Second Commonwealth prevented further membership in the union. It is noted that before the ZUTLN delegation departed to France, it had had a general meeting, which summarized the activities of the association during the previous years and approved the strategy and tactics of actions at the next STLN congress in Lyon. For the first time in Ukrainian and foreign historiography, this paper highlights in detail the achievements and blunders of Ukrainians at the Lyon Conference, the circle of ZUTLN supporters among other societies, the course of discussions with the participation of Ukrainian delegates, the requirements of the members, the reaction of the Galician politicians on the final outcomes of the conference and the activities of Ukrainian representatives at the international forum. The author has shown that in the current socio-political discourse, the activities of the Galician delegation, headed by R. Perfetskyi, were evaluated mostly negatively because of the so-called «Galician separatism» and the lack of constructive dialogue with a similar Dnieper society. Afterward, the ZUTLN representatives made unsuccessful attempts to resume their activities at the STLN: their advocacy work was limited to sending complaints, letters to STLN governing bodies and publishing anti-Polish materials by ZUTLN members in leading Ukrainian and foreign periodicals.

Keywords: Lyon Conference, ZUTLN, League of Nations, Eastern Galicia, Poland.

ЗМІСТ

ІСТОРИЧНІ СТУДІЇ

Актуальні питання української історії	3
Мисак Наталія. Ідеї соборності та самостійності в українському молодіжному середовищі Галичини наприкінці XIX – початку XX століття.	3
Фіногенов Олег. «Ліонський сюжет» (1924) у діяльності Західноукраїнського товариства Ліги Націй.	16
Стасюк Олександра. Роль рад депутатів трудящих у процесі радянізації Західних областей УРСР (1939–1941)	26
Лук'янченко Світлана. Агропромисловий комплекс Рівненської області в першій половині 1960-х років	38
До 100-річчя ЗУНР.	46
Дацків Ігор. Діяльність зовнішньополітичної служби Західноукраїнської Народної Республіки в 1918–1923 роках	46
Королько Андрій. Становлення і функціонування органів української влади на Снятинщині періоду ЗУНР (1918–1919)	54
Пірко Марія. Видавничі проекти державного секретаріату ЗУНР	79
Ткачук Павло, Кривизюк Леонід. Участь польових духівників у життєдіяльності збройних сил ЗУНР.	88
Пагіря Олександр. ЗУНР і національно-визвольний рух на Закарпатті в 1918–1919 роках.	100
Воєнна історія	127
Ткачук Андрій. Політика безпеки в коаліційній угоді депутатських фракцій у Верховній раді України V скликання	127
Попко Сергій. Державна програма співробітництва України з НАТО на 2001–2004 роки: пріоритети та завдання у контексті євроатлантичної інтеграції.	137
Постаті	145
Сова Андрій. Внесок Івана Боберського в підготовку та проведення Шевченківського здвигу 1914 року у Львові	145
Патер Іван. Суспільно-політичні процеси в Галичині 1919–1920 року в оцінці Євгена Чикаленка (за матеріалами «Щоденника»)	156
Соляр Ігор. Дмитро Левицький у визвольних змаганнях українців у 1914–1923 роках.	170

Середюк Марія. Громадсько-політична діяльність Володимира Целевича в роки національно-визвольних змагань (1918–1923)	181
Каменцев Денис. «Мене завжди тішило й почасти дивувала та велика напружена праця, яку переводять наші вояки...»: роль Володимира Сальського в організації української військової еміграції (1921–1940)	190
Кравець Наталія. Національно-культурна діяльність Василя Проходи в таборах військовополонених у роки Першої світової війни	203

МОВОЗНАВСТВО

Осінчук Юрій. Лексика на позначення Божих Осіб, святих і ангелів в українському історичному словнику за редакцією Євгена Тимченка.	213
Bahniuk Nataliya. Researching written monuments in the context of changing scientific paradigms	233
Черевко Ірина. Здобутки української діалектної фразеології ХХІ століття	240

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Гаврилів Тимофій. Ідентичнісні імплікації: «З країни рижу та опію» Софії Яблонської-Уден	251
Когут Софія. Видавничі стратегії Михайла Рудницького міжвоєнного періоду: ідеї, проекти, перспективи	267
Ругар Христина. Мандрівка до (своєї) пам'яті: міжвоєнний Львів і Львів у часі Другої світової війни в сучасному українському тексті (на матеріалі романів «Музей покинутих секретів» Оксани Забужко й «Танго смерті» Юрія Винничука)	278

ОГЛЯДИ ТА РЕЦЕНЗІЇ

Лановик Мар'яна. [Рец.]: «Пов'язати розгублені кінці життя і мистецтва» [на]: Мочернюк Н. Поза контекстом: Інтермедіальні стратегії літературної творчості українських письменників-художників міжвоєнної монографія. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2018. 392 с. + 16 кольор. вкл.	286
Романюк Михайло. [Рец. на]: Сова А., Тимчак Я. Іван Боберський – основоположник української тіловиховної і спортової традиції / за наук. ред. Євгена Приступи. Львів: ЛДУФК, Априорі, 2017. 232 с.	295
Yastremska Tetiana. Dialectological studies: history, topics, structure.	300